

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/344498667>

DERLEME MAKALE BÖLGESEL GİRİŞİMCİLİK FAALİYETLERİNİN MALİ TEŞVİK UYGULAMALARI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ EVALUATION OF REGIONAL ENTREPRENEURSHIP ACTIVITIES....

Article · November 2019

CITATIONS

0

READS

213

DERLEME MAKALE

BÖLGESEL GİRİŞİMCİLİK FAALİYETLERİNİN MALİ TEŞVİK UYGULAMALARI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ
EVALUATION OF REGIONAL ENTREPRENEURSHIP ACTIVITIES FROM THE POINT OF FINANCIAL INCENTIVES

Dr. Öğr. Üyesi Neslihan YILMAZ*

Doç. Dr. Mine BİNİŞ**

ÖZ

Küreselleşme ile birlikte kalkınma ve bölgeselleşme politikalarının hız kazanması beraberinde özel girişimcilik faaliyetlerinin gelişimine de etkide bulunmaktadır. Bölgelerde yaşayan hane halkının karar alma süreçlerine katılımı ve tercihleri yönünde faaliyette bulunmaları şeklinde değerlendirilen söz konusu girişim faaliyetleri, ulusal ve uluslararası ölçekte farklılıklar gösterebilir. Bölgesel rekabet anlayışındaki gelişim, kaynak aktarımında da yapısal politikaların dikkate alınmasını gerektirmektedir. Bu kapsamda bölgesel girişimcilik faaliyetleri ile hedeflenenin bölgesel gelişmişlik farklılıklarının en aza indirilmesi ve sosyo-ekonomik dengenin sağlanması olduğu kabul edilebilir. Böylece kaynakların bölgesel düzeyde çok daha iktisadi ve etkin kullanımı temin edilebilir. Ayrıca yerel düzeydeki girişimcilik faaliyetlerinin sosyal fayda odaklı yürütülmesinin, ekonomik büyüme ve gelişme üzerine olumlu yönde etkide bulunacağı da düşünülmektedir. Sosyo-ekonomik amaçlı geliştirilen proje çalışmaları ve bu amaçla sağlanan mali teşvik uygulamaları da büyük önem taşımaktadır. Söz konusu mali teşvikler ile bölgelerdeki mevcut ve potansiyel girişimcilerin ekonomiye katılımının sağlanması amaçlanmaktadır. Bu kapsamda bölgesel girişimcilik faaliyetleri ile finansman aracı olarak değerlendirilebilecek mali teşvik uygulamaları ilişkisi üzerinde durulmaktadır. Çalışmanın amacı bölgesel girişimcilik faaliyetleri çerçevesinde girişimcilik ve bölgesellik kavramlarının belirleyicilerini, bölgesel farklılıkları, dönemsel gelişimini inceleyerek mali teşvik uygulamalarını değerlendirmektir. Bu

* Uşak Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, neslihan.yilmaz@usak.edu.tr.
<https://orcid.org/0000-0001-9350-9866>

** Balıkesir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, mbinis@balikesir.edu.tr.
<https://orcid.org/0000-0002-3296-4627>

kapsamda yapılan literatür incelemesi ile mali teşvik uygulamalarının bölgesel girişimcilik faaliyetleri üzerinde olumlu etkilere sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Bölgesel Girişimcilik, Mali Teşvikler, Bölgesel Kalkınma, Yapısal Politikalar

ABSTRACT

Development and regionalization policies evaluate with the globalization and also contributed to the development of private entrepreneurial activities. Initiative activities, which are also regarded as activities for the participation and preference of the households living in the regions in decision-making processes, may show differences at national and international scale. The development of regional competitive requires structural policies to be taken into consideration in transferring resources. In this scope, regional entrepreneurial activities can be considered to be the reduction of regional development disparities and the achievement of socio-economic equilibrium. Production resources can be ensured more economical and efficient at the regional level. It is also thought that the social benefit-oriented execution of entrepreneurial activities at the local level will have a positive impact on economic growth and development. Projects that developed for socio-economic aims and the financial incentives provided for this purpose are also of great importance. With the financial incentives, potential entrepreneurs in the regions can be conducted to economic participation. In this context, the relationship between regional entrepreneurial activities and financial incentives that can be considered as a means of financing is underlined. The aim of the study is to evaluate the determinants of entrepreneurship and territoriality within the context of regional entrepreneurial activities, financial incentives by examining regional differences and periodic development. In this scope, literature review shows that financial incentives have positive effects on regional entrepreneurial activities.

Keywords: Regional Entrepreneurship, Financial Incentives, Regional Development, Structural Policies

GİRİŞ

Günümüzde değişen ekonomi politikaları itibarıyla devletler, doğrudan ekonomide yatırım yapma fonksiyonundan çıkıp özel sektörü yönlendirici bir rol üstlenmektedirler. Özellikle bu değişimde girişimciliği artırmaya yönelik düzenlemelerin önem kazandığı görülmektedir. Girişimci sayısını artırmak ve girişimciliği özendirme için çeşitli araçlar uygulamaya dâhil edilmektedir. Dünya genelinde pek çok ülkede girişimci işgücü piyasasının gelişimine yönelik program ve uygulamaların arttığı gözlenmektedir. Böylece ekonomik büyüme, olumlu dışsal katkılar ve potansiyel faydaları yüksek bir düzen temin edilmesi amaçlanmaktadır.

2000’li yılların başından itibaren bölgelerin rekabet gücünün artırılması ve bölge içi gelişmişlik farklarının en aza indirilmesi amacı ile bölgesel teşviklerde artış meydana gelmiştir. Fırsat eşitliği sağlanması ve bölgesel farklılıkların giderilmesi açısından uygulanan mali teşvikler büyük önem kazanmıştır. Hem ulusal hem de uluslararası pek çok uygulama kırsal ve kentsel yeni girişimlerin oluşum ve desteklenmesi sürecini, sosyal ve çevresel faktörleri de dikkate alarak sadece kurumsal değil bireysel olarak da kapsayan çok yönlü bir anlayışı savunmaktadır. Bu kapsamda itici faktörler olarak değerlendirilen mali teşvik uygulamaları da bölgeselleşme eğilimlerinin hız kazandığı uluslararası politika ve araçların önemli bir ayağı durumundadır.

Çalışmanın amacı mali teşvik uygulamalarının bölgesel gelişmişlik farklarını gidermede sahip olduğu yeri ve önemi, girişimcilik faaliyetleri kapsamında değerlendirmektedir. Söz konusu teşviklerin, girişimcilik faaliyetlerinde bir artış sağlayıp sağlamadığı, literatür ve bölgesel kalkınma politikaları çerçevesinde incelenmiştir. Bu doğrultuda girişimcilik ve bölgesel girişimcilik kavramları öncelikle ele alınacak olup, sırasıyla bölgesel teşvikler ve girişimciliğe etkileri, Türkiye’de uygulanan mali teşvik uygulamalarına yer verilecektir. Son olarak Türkiye’de uygulanan bölgesel teşviklerin girişimciliğe etkilerine ilişkin tespitler ile değerlendirmede bulunulacaktır.

1. GİRİŞİMCİLİK VE BÖLGESEL GİRİŞİMCİLİK

Girişimcilik günümüzde bölgesel kalkınmanın itici bir gücü olarak kabul edilmektedir. Yeni istihdam olanakları sağlayarak işsizliği azaltması ve ekonomik büyüme üzerindeki olumlu etkileri nedeniyle tüm ülkelerde mali teşvik uygulamalarında önemli bir yere sahiptir.

Girişimcilik literatürde farklı tanımlar ile ifade edilmeye çalışılsa da, tüm girişimcilik kavramlarında dikkat çeken söylem kaynakları bir araya getirilerek değer oluşturmalarıdır. Uluslararası bir kuruluş olan OECD'nin 2006 yılında "*Girişimcilik Göstergeleri Programı*" isimli çalışmasında girişimci kavramı bu ortak bakış açısıyla tanımlanmıştır. Bu çalışmaya göre girişimci; "*yeni bir ekonomik faaliyet başlatarak veya var olan bir ekonomik faaliyeti büyüterek değer yaratan kişidir*" (Yüksek Planlama Kurulu, 2015, 8). Genel bir ifade ile girişimcilik ise, "*risk alma, yaratıcılık ve yenilikleri sağlam bir yönetim sistemiyle bir araya getirilerek ekonomik faaliyet yaratma ya da geliştirme zihniyeti ve eyleme dönüştürme sürecidir*" (Pektaş, 2014, 474).

Girişimciler fırsatları tanıyan, kaynakları harekete geçiren ve değer oluşturan aktörler olarak bölgesel ekonomik kalkınmayı sürdürecektir kapasitenin ve kurumların oluşturulmasında kilit önem taşır (Feldman, 2014, 9). Şüphesiz girişimcileri girişim yapmaya yönelten, karar verirken rol oynayan faktörler bulunmaktadır. Söz konusu değişkenler girişimcilerin girişim yeri tercihleri açısından belirleyici niteliktedir.

Acıs ve diğerleri (2016) tarafından yapılan çalışmada girişimciler üç farklı sınıflandırma içinde değerlendirilmiştir. İlk grupta uygulanacak teşviklerin hiçbir şekilde etkisi olmayacağı, girişim yapmama kararında olan bireyler sınıflandırmıştır (uygulanacak teşvikler bu sınıftaki kişilerin eğilimlerini değiştirmeyecektir). İkinci gruptakiler ise girişimci olmayı sevindikleri için girişimci olurlar (teşvik politikaları ikinci plandadır, bu gruptaki kişiler muhtemelen bir teşvik olmasa da girişimci olacaklardır). Son grupta yer alan bireyler ise büyük çoğunlukla kendilerine özel bir fayda oluşturmayacağı sürece girişim yapmayacaklardır (bu grupta yer alan kişiler için teşvikler girişim yapmaya yönlendirebilir). Devletin özellikle üçüncü grup içerisinde yer alan bireyleri girişim yapmaya sevk edecek politikalar sergilemesi ile yeni girişimci sayısı artırılıp, bölgesel hedeflere ulaşma gücü temin edilebilir. Yapısal politikalar aracılığıyla sağlanacak teşvikler aynı zamanda bölgesel girişimcilik faaliyetlerinin de çeşitlenmesine imkân sağlayacaktır.

Bölgesel girişimcilik kavramı girişimcilik ve bölgesel kalkınma kavramlarının ortak kümesinden oluşan bir kavramdır. Ekonomik kalkınma kavramı geniş bir ifadedir ve sadece ülkedeki üretim artışının değerlendirilmesini değil, sosyal ve ekonomik ilerlemenin (sosyal adalet, yaşam beklentisi, okuryazarlık gibi) ölçülmesini de içerir. Kalkınma toplumların, ulusların veya bölgelerin kişi başı gelirlerini ve çıktılarını üretimdeki artış yoluyla çoğaltma

süreçlerini ve bunların toplumdaki kişi başına düşen ekonomik refaha nasıl çevrildiğini kapsamaktadır. İktisadi kalkınma için ekonomik büyüme gerekli olmakla birlikte, ekonomik kalkınma için tek başına yeterli değildir (Gilinskiene ve Petuskiene, 2011, 180). Ekonomik kalkınma ve ekonomik büyüme kavramlarının yanında son yıllarda bölgesel kalkınma kavramının ve buna yönelik politikaların ön plana çıktığı görülmektedir. Refah seviyesinin bölgesel girişimcilik ölçütünde gelişimi ve değişkenlik gösterebilmesi bölgesel kalkınma kavramı ile bölgesel girişimcilik ilişkisini kuvvetlendirmektedir.

2. BÖLGESEL TEŞVİK VE GİRİŞİMCİLİK

Bölgesel kalkınma politikaları ile özel girişimcilik arasındaki ilişkinin devletin ulusal kalkınma araçları ile temin edilmesi yıllarca birinci en iyi seçenek olarak görülmüştür. Bununla birlikte 1980 yılından sonra liberalleşme politikalarının etkisiyle, ülkeler düzenleyici ve teşvik edici bir role bürünmüş ve bölgesel teşvik uygulamalarında değişim yaşanmıştır. Bu kapsamda bölgesel teşvikler ile girişimcilik ilişkisinin daha net ifade edilebilmesi için öncelikle kavramsal olarak açıklama yapılacak, daha sonra ise literatürden hareketle aralarındaki ilişki ortaya konulacaktır.

2.1. Bölgesel Teşvik Kavramı

Teşvik kelime anlamı ile Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre (2019) *“isteklendirme, özendirme”* ve İktisadi Terimler Sözlüğüne göre ise *“belirli bir iktisadi veya sosyal amaca ulaşabilmek için maddi destek ve hukuki kolaylıklar biçiminde verilen ödül”* şeklinde ifade edilmiştir. Bu şekilde devlet ekonomik hedeflerini gerçekleştirebilmek için kaynakları daha etkin ve yararlı alanlara yönlendirme fırsatı elde edebilir. Teşvik kavramının kelime anlamı ile birlikte uluslararası kuruluşlar tarafından yapılan tanımlarına da yer verilmesi yararlı olacaktır. Bu bağlamda OECD tarafından yapılan tanıma göre teşvik, *“bir yatırımın maliyetini veya potansiyel kârını etkileyerek veya yatırımla ilgili risklerini değiştirerek yatırımın büyüklüğü, bölgesi ve sektörünü etkilemek için hazırlanan hükümet önlemleridir”* (Gülmez ve Yalman, 2010, 236). Tanımlardan anlaşıldığı üzere devletin, diğerlerine oranla daha hızlı gelişmesini istediği alanlarda yapılacak yatırımlara maddi veya maddi olmayan özendirmelerde bulunmasına teşvik denilmektedir. Söz konusu özendirmeler; bölgesel, sektörel tercihler ve yatırım yeri kararları üzerinde belirleyici niteliğe sahiptir.

Birçok ülke yeni girişimci ve endüstriyi çekmede vergi ayrıcalıklarının ve diğer teşviklerin başarılı sonuçlar doğurması tecrübelerinden yola çıkarak girişimciliği artırmaya yönelik teşvikler yürürlüğe koymaktadır. Teşvikler ile ilk olarak, örneğin yeni bir girişimin bölgeye gelmesi ile birlikte istihdam, gelir ve yeni ürünlerde artış sağlanabilir. İkinci olarak yeni işletmelerin üretime katılması ile birlikte işletmeler arasında kayda değer bilgi akışı sağlayarak tedarikçiler ve emek piyasası içinde mevcut endüstrinin tamamlanmasını ve böylece yerel işletmelerin verimliliğinin artması sağlanabilir. Üçüncü olarak, istihdam ve ücretlerden alınan vergi kaynaklı hükümetin gelir vergisinde artış meydana getirebilir (Conroy ve Deller, 2014, 3-4). Teşvikler farklı nedenler ile uygulamaya dâhil edilse de, şüphesiz her ülkenin kendi sosyo-ekonomik şartlarına göre farklılaşmaktadır. Ülkelerin yapısal politika farklılıklarının yol açtığı söz konusu çeşitlilik, uygulamalar açısından da farklı sonuçlar doğurmaktadır.

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler açısından teşviklerin uygulama gerekçeleri farklılaşmaktadır. Genellikle gelişmiş ülkeler araştırma geliştirme faaliyetlerini özendirme, çevreyi korumak ve bölgesel gelişmişlik farklılıklarını giderme amacı ile; gelişmekte olan ülkeler ise yatırımları, üretimi ve ihracatı arttırmak için teşvik araçlarını kullanmaktadırlar (Aydın, 2010, 5). Farklı gerekçeler ile uygulansa da, teşvik sistemleri bölgesel dengesizliği doğrudan etkileyebilmektedir. Yatırımların ve girişimcilik faaliyetlerinin çeşitli teşvik tedbirleriyle belirli yörelere/sektörlere yönlendirilmesini sağlayarak bölgesel dengesizliğin giderilmesi amaçlanmaktadır (Gülmez ve Yalman, 2010, 238). Teşviklerin çeşitli ekonomik ve sosyal etkileri olmakla birlikte, özellikle girişimcilik üzerinde teşviklerin etkileri literatürde geniş bir yere sahiptir. Etkilerin çeşitliliği üzerine yapılan ampirik çalışmalar teşvikler ile girişimcilik arasındaki etkileşim ve korelasyon üzerine şekillenmektedir.

2.2. Bölgesel Teşvik ve Girişimcilik İlişkisi

Bölge, girişimci bireylerin yeni girişimcilik faaliyetlerine başlamalarına veya mevcut işlerini genişletmelerine ve işletmelerine yönelik yeni fırsatlar ve kaynaklar sağlamalarına imkân verir. Girişimciler bölge içindeki kaynaklara katkıda bulunurlar ve mevcut fırsatların değerlendirilmesini sağlarlar. Bölgesel girişimcilik faaliyetleri, bölge çevresindeki altyapı, finans, doğal kaynaklar gibi spesifik faktörlerden ve bu kaynakların sürdürülebilirliğini sağlayacak ve yeni kombinasyonlar oluşturacak şekilde yapılandırılabilir (Kotey, 2006, 21).

Bu kapsamda bölgesel girişimcilik faaliyetlerinin şekillenmesinde teşviklerin etkisi olup olmadığı birçok çalışmaya konu edinmiştir.

Literatür incelendiğinde mali teşvikler içinde yer alan vergi teşviklerinin ağırlıklı olarak ekonomik büyüme ve firmaların kuruluş yeri kararları etkisi üzerine odaklandığı görülmektedir. Buss (2001) literatür taramasına dayanan çalışmasında işletmelere sağlanan vergi teşviklerinin etkisini incelemiştir. Çalışmasının sonucunda işletmelerin varlıklarını sürdürebilmeleri için vergi teşviklerine ihtiyaç duyduklarını, bununla birlikte araştırmacıların hangi bölge ve hangi yatırımcılara teşviklerin verilmesi ile ilgili net bir bilgi vermediğini ortaya koymuştur. Buss bu konuda devletlerin izlemesi gereken önerilere yer vermiştir. Devletler geniş bir yelpazeye sahip bir vergi teşvik sisteminden ziyade belli alanlara yönelik, bazı hedeflenen sektörlere teşvik vermeli, vergi teşvikleri yürürlüğe girmeden önce pilot uygulamaya tabi tutulmalı, teşvikli ve teşviksiz hali değerlendirilip ondan sonra uygulanmalıdır.

Literatürde inceleme alanı yapılan bir diğer konuda vergilerin girişimcilerin iş planları üzerinde etkisi olup olmadığıdır. Bu çalışmaların büyük bir kısmı serbest meslek oranları, yatırım yeri tercihi, küçük ölçekli firmaların kurulma sayısı gibi geniş ölçekli ölçütlere dayanmıştır. Bartik (1985) kurumlar vergisi veya emlak vergisi oranındaki yüzde 10'luk bir artışın yeni tesis sayısında yüzde 1 ile yüzde 3 arasında bir düşüşe neden olduğunu ortaya koymuştur.

Bölgesel girişimcilik faaliyetlerindeki artışın, o bölgedeki büyüme ve istihdam üzerinde de olumlu bir etkisi olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Yapılan çalışmalarda, özellikle, imalat sanayindeki yeni firmaların büyüme üzerindeki etkisinin önemli olduğu tespit edilmiştir (Çokgezen, 2012, 18). Bu çalışmalar devlet vergi politikaları ile girişimcilik kararları arasındaki etkileşim üzerine ışık tutmasına rağmen, girişimci faaliyetlerin çeşitliliği ile daha az alakalı olabilirler. Öncelikle eğer küçük işletmeler büyük ölçekli firmalardan daha az hareketli ise (örneğin, ailevi bağlar ya da yerel piyasalardaki iş bağlantıları ve finansal imkânlar nedeniyle), vergi politikalarında ulusal farklılıklara yanıt vermek daha zor olacaktır. Bu nedenle pek çok ülkede, vergi teşvik programları küçük işletmeler ve girişimciler yerine, daha büyük ölçekli üretim faaliyetlerine ve genel merkezlere yönlendirilmektedir (Bruce ve diğerleri, 2015, 804). Önemli bir teşvik aracı olarak vergi politikalarının, ülkelerin yatırım iklimi üzerinde yönlendirici bir etkisi olduğu gözlemlenmektedir.

Diğer bir çalışmada ise yeni girişimcilik faaliyetlerinin bölgesel kalkınmaya yönelik etkileri inceleme konusu yapılmıştır. Gries, T. ve Naudé

(2009) çalışmalarında girişimciliğe başlangıç sürecinin genel teorik modeli ile literatüre katkıda bulunmuşlardır. Model, girişimcilik faaliyetine yeni başlayanların ekonomik büyümeye olan etkisini ve faaliyetlerin bölgesel bağlamda büyümeyi ne ölçüde desteklediğini anlamaya yönelik uygulanmıştır. Bu kapsamda ampirik literatürdeki olgulara uygun birkaç önerme tespit edilmiştir. Bunlar:

- Bölgesel ekonomideki büyüme, ara malı ve hizmet tedarik eden yeni şirketlerin sayısının artmasını sağlamaktadır
- Beşeri sermayedeki gelişmeler, yeni girişimcilik faaliyetlerinin oranını artıracaktır
- Girişimciler ve çalışma koşulları arasındaki ilişki oranlarında görece getiri ve iyileşmeler girişimcilik faaliyetlerine başlama oranlarını artıracaktır

Modelin iki önemli temel varsayımı bulunmaktadır. İlk olarak uyarıcı girişimcilerin, mekansal öncelikleri değerlendirildiğinde, bölgeye özgü fırsatları belirleyebilecek ve bu fırsatlardan yararlanabilecek yerel tekelleşebilecekleri varsayılmaktadır. Bunu yaparken, diğer bölgelerdeki teknolojik yenilikleri taklit edebilir veya kendilerini yenileyebilirler. Ayrıca, bu girişimcilerin nihai ürün üreticilerine ara malı ve hizmet tedarikinde özellikle aktif olduğu varsayılmaktadır. Bir bölgedeki firmaların sayısındaki artış bölgesel dinamikleri harekete geçirip, o bölgenin cazibesini artırabilecektir. Bu da diğer firmaların bölgeye yatırım yapmasını motive edici bir etkiye yol açacaktır.

Vergi politikaları potansiyel girişimcileri etkileyerek bölgeleri daha çekici hale getirebilir ya da yatırımlara yön verebilir. Power ve Rider (2002), tarafından yapılan bir panel çalışmasında girişimciler arasında vergiye dayalı tasarruf teşviklerini kullanma sıklığının yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Vergi fiyatının tahmini ve bu kapsamda yatırım planlarına yapılan katkıların esnekliği arasında ilişki olduğu gözlenmiştir. Vergi oranlarındaki değişikliklere son derece duyarlı oldukları vurgulanmıştır. Ancak, vergiye dayalı teşvikler ve ilişkili etkilerinin yatırım yeri seçebilen büyük firmalar için daha önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Schuetze ve Bruce, 2004, 17-18). Bu kapsamda yatırım yeri tercihleri üzerinde belirleyici etkiye sahip teşvik uygulamalarının, büyük ölçekli firmalar açısından önemli bir cazibe unsuru olduğu görülmektedir.

Kim ve diğerleri (2010) tarafından yapılan bir diğer çalışmada ise finans, iş gücü ve vergi politikalarının 28 OECD ülkesinin girişimci faaliyetleri üzerindeki etkileri incelenmiştir. Yapılan ampirik analizler,

kamusal harcamaların ekonomik faaliyetler ve eğitim ağırlıklı yapılmasının, girişimciliği teşvik etmede önemli bir rol oynadığını göstermiştir. Bu kapsamda yeni teşviklere ilişkin kamu harcamalarındaki artış, girişimci faaliyet seviyesini de arttırmaktadır. Ayrıca ülkeleri girişimcilik ve ekonomi düzeyine göre dört gruba ayıran bu çalışmada, ülkelerin ekonomik kalkınmanın farklı evrelerindeki göstergeler bağlamında girişimcilik politikalarını düzenlemelerini önermektedir.

Teşvikler ile girişimcilik ilişkisinin olumsuz etkileri olduğuna yönelik çalışmalar da mevcuttur. Teşviklerin istihdam üzerindeki etkilerinin oldukça düşük olduğunu ileri süren Fisher ve Peters (1998) yanında işsizlik ve yerel düzeyde ekonomik gelişim üzerinde anlamlı bir ilişki bulunmadığını savunan Goss ve Phillips (1999) gibi araştırmacılar yer almaktadır. Ayrıca Schalk ve Untiedt (2000) tarafından yapılan çalışmada, yatırım teşviklerinin istihdamı ve yatırımı artırıcı etkilerine yer verilmesine rağmen büyüme ve emek verimliliği üzerinde anlamlı bir etkiye ulaşamamıştır. (DİTAM, 2012, 14). Bruce ve diğerleri tarafından (2015) yılında yapılan çalışmada devletlerin uyguladığı vergi politikalarının istatistiksel olarak girişim performansı ile ilgili anlamlı bir etkisi olmadığı sonucuna varılmıştır. Türkiye’de ise devletin ekonomiye müdahalesinin girişimcilik ve kalkınma üzerindeki etkilerine ilişkin çalışmaların çoğunluğu bu müdahalenin olumlu yönleri üzerinde yoğunlaşmaktadır. Türkiye’de özellikle bölgesel gelişmişlik farklarını gidermeye yönelik mali teşviklerin incelemeye alınması yararlı olacaktır.

3. TÜRKİYE’DE UYGULANAN MALİ TEŞVİKLER

Türkiye’de uygulanan teşvik politikaları amaç, kapsam ve uygulama alanları yaşanan ekonomik, siyasi ve sosyal gelişmelere bağlı olarak yıllar itibariyle farklılık göstermiştir. Devlet eli ile ulusal kalkınma politikalarının uygulanmasından başlayıp, ithal ikameci politikalar ve ihracata dayalı büyüme modeline geçiş sürecinde uygulanan tüm mali teşvik araçlarında da söz konusu değişim doğrultusunda farklılıklar meydana gelmiştir. Mali teşviklerin yapısına bakıldığında teşvik sisteminin daha çok vergi teşvikleri üzerine odaklandığı ifade edilebilir. Bu nedenle çalışmada vergi teşvikleri ağırlıklı açıklamalara yer verilecektir.

3.1. Bölgesel Teşvik Uygulamalarının Seyri

Uzun yıllardan beri uygulamakta olan bölgesel kalkınma politikaları, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler açısından 1950’lerden itibaren önem

kazanmıştır. Güçlü ekonomik büyüme ve mali genişleme ile düşük işsizliğin yaşandığı bu dönemdeki bölgesel gelişme politikalarının temel amacı; bölgesel dengesizliklerin giderilmesi olmuştur. Bu dönemde bölgesel kalkınma politikaları devletin doğrudan müdahaleleri ile gerçekleştirdiği finansal transferler ve kamu yatırımları temeline dayanmaktadır. 1980'lerden itibaren başlayan özellikle 1990'lı yıllarda ivme kazanan bölgesel kalkınmayı yerelin potansiyeline bağlayan içsel büyüme modellerinin etkileri bölgesel kalkınma politikalarına yansımıştır (Dedeoğlu ve Seresen, 2011, 2). Türkiye'de bölgesel politikalar tarihi süreç içerisinde üç ayrı dönemde ele alınabilir. Birinci dönem; Cumhuriyet'in kuruluşundan, 1963 yılına kadar olan dönemdir. İkinci dönem ise 1963 yılında planlı kalkınma dönemi ile başlayıp Türkiye'ye adaylık statüsünün verildiği 1999 Helsinki Zirvesi'ne kadar olan dönemi kapsamaktadır. Üçüncü ve son dönem ise 1999 Helsinki Zirvesi'nden bu yana devam eden süreçtir.

Türkiye'de kalkınma politikalarının seyri incelendiğinde yatırımlara dayalı teşvikler açısından 1950 yılı başlangıç olduğu görülmektedir. Bu yılla birlikte devletçi ekonomik yapıdan, yatırımları teşvik eden ithal ikameci yapıya geçiş gerçekleşmiştir. 1960'lı yıllarla birlikte ise Devlet Planlama Teşkilatı'nın (DPT) kurulmasıyla planlı ekonomik modele geçiş olmuştur. Planlı kalkınma dönemine geçilmeden önceki dönemde, bölgesel planlamaya yer verilmemiştir. Planlı kalkınma ile birlikte, bölgesel planlama bir öncelik haline gelmiştir. 1960'lı yıllardan 2000'li yıllara kadar, dengeli bir şekilde uygulanmaya çalışılan bölgesel kalkınma politikalarının başlıca aracı kalkınma plan ve programları ile düzenlenmiştir. Kalkınma planlarının hedef ve stratejileri çerçevesinde sektörel önceliklerin ve mekânsal boyutların bütünleştirilmesine ve bölgeler arası gelişmişlik farklarını azaltmaya yönelik bölge planlarının yanında çeşitli iller için hazırlanan il gelişim planları da yer almaktadır. Ayrıca, illerin gelişmişlik düzeylerine göre farklı oranlarda uygulanan teşvik sistemi de en yaygın kullanılan teşvik araçlarından biri olmuştur (DDK, 2014, 771). Türkiye'de kalkınmaya yönelik bölgesel politikaların daha çok beş yıllık kalkınma planları yoluyla uygulamaya alındığı görülmektedir. Planlı ekonomiye geçiş ile birlikte kalkınma odaklı politikaların bölgesel gelişiminin de hızlandığı dikkat çekmektedir.

1963- 1967 yıllarını kapsayan birinci beş yıllık kalkınma planı ile başlayan süreçte her kalkınma planında farklı amaçların ve bu amaçları gerçekleştirmek için farklı araçların düzenlendiği anlaşılmaktadır. Her kalkınma planında

gerek değişen sosyo-ekonomik şartlar gerekse de küreselleşmenin ve AB müktesabatına uyum doğrultusunda kalkınma hedeflerinde ve teşviklerin niteliğinde değişim göze çarpmaktadır. Değişen süreçte bölgesel kalkınma politikalarında doğrudan devlet yardımlarından çok; işgücü, yaşam kalitesi, yatırım iklimi gibi nitelik artırıcı farklı yatırımlara ve içsel gelişmeye yönelik bir eğilim yaşanmıştır. Söz konusu bölgesel gelişme yaklaşımında, yenilikçilik, öğrenme, insan sermayesi, sosyal sermaye bölgesel gelişmenin ve bölge rekabetçiliğinin temel belirleyicileri haline gelmiştir (DDK, 2014, 763- 765). Bir diğer önemli farklılık ise işleyiş açısındandır. Geleneksel bölgesel kalkınmada temel kaynak bölgeler arası yeniden dağıtım iken, yeni bölgesel kalkınma anlayışı öncelikli olarak yerel ve bölgesel kaynakların harekete geçirilmesi üzerinde durmaktadır (Dulupçu ve diğ., 2010, 242). Kaynakların yeniden dağılımından çok kullanım alanlarının genişletilerek bölgesel ekonominin canlandırılmasına katkıda bulunmak ve kaynak dağılımı ile kullanımı üzerindeki etkinlik dengesini aynı yönlü güçlendirmek amaçlanmaktadır.

2009 yılında üretimi ve istihdamı artırma ve sürdürülebilir kalkınmayı sağlama gibi amaçlar ile yeni bir teşvik sistemine geçilmiştir. Bölgesel gelişmişlik farklarını gidermenin de bir amaç olarak düzenlendiği bu teşvik sistemi doğrultusunda teşvikler; genel teşvik uygulamaları, bölgesel teşvik uygulamaları ve büyük ölçekli yatırımların teşviki üzere düzenlemiştir. Bahsi geçen teşvik sisteminde dikkat çeken en önemli yenilik sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyeleri dikkate alınarak İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS) Düzey 2 doğrultusunda bölgelerin dört bölgeye ayrılmasıdır. Her bölgeye sağlanacak destekler bölgesel rekabet gücü ve yatırım potansiyelinden hareketle tayin edilmiştir. Bu teşvik sisteminde gerekli şartlara haiz yatırımcılara KDV istisnası, gümrük vergisi muafiyeti, faiz desteği, sigorta primi işveren desteği, vergi indirimi, yatırım yeri tahsis ve taşınma desteği olmak üzere desteklerden yararlanma imkânı getirilmiştir. (Akdeve ve Karagöl, 2013, 335- 336). Söz konusu teşvik uygulamaları ile bölgesel kalkınma hareketleri, öncelik sırasına göre farklılaşabilmektedir.

Bölgesel teşvik sisteminin şekillenmesinde Avrupa Birlięi'nin etkisinin olduğu söylenebilir. AB'nin bölgesel teşvik politikaları kapsamında bölgesel rekabet ve bölgesel eşitsizlikleri gidermeye yönelik politika araçlarının devreye girdiği görülmektedir. Türkiye, bölgesel politikalar konusunda AB'ye adaylık statüsünün kesinleştiği 1999 Helsinki Zirvesi ve müzakerelerin başladığı 2005

yılından itibaren hız kazanarak önemli adımlar atmıştır. Söz konusu değişim kalkınma planlarında (1996-2000 yılları arasında uygulamaya koyulan Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ile 2001-2005 yıllarını kapsayan Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında) görülmektedir (Dulupçu ve diğ., 2010, 240). Türkiye'nin, bölgesel politikalarda son yıllarda kalkınma planlarında daha fazla yer vermeye başladığı görülmektedir. Bu süreçte uluslararası mali ilişkilerin kalkınma odaklı gelişiminin de etkisi olduğu gözlenmektedir.

22 Eylül 2002 tarih ve 4720 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile Topluluk kurallarına uygun olarak bölgelerin istatistiksel sınıflandırılması esasına dayanan AB (Nomenclature of Statistical Territorial Units-NUTS) sistemi kabul edilmiştir. Bölgesel yardımlardan yararlanabilmek için bu sınıflandırma temel alınmaktadır (Yavan, 2011, 64). 2003 yılı Katılım Ortaklığı Belgesinde de, katılım öncesi mali yardım programından yararlanabilmek için Bölgesel Kalkınma Ajanslarının (BKA) kurulması öngörülmüştür. Adı geçen mali araçlardan yararlanabilmek adına BKA'ların doğuşu ve gelişimi hız kazanmıştır.

Aynı şekilde bölgesel farkları azaltmak için Kalkınma Bakanlığı tarafından geliştirilen bölgesel kalkınma politikaları doğrultusunda yerleşim sınıflarına göre ayrıştırmaya gidilmiş ve ayrı ayrı politikalar öngörülmüştür. Bu kapsamda; metropoller, büyüme odakları, bölgesel çekim merkezleri, yapısal dönüşüm illeri, öncelikli gelişme illeri, kırsal alanlar şeklinde bir sınıflandırma yapılmış ve politikalar belirlenmiştir (Kalkınma Bakanlığı, 2014, 3-4). Özellikle yapısal dönüşüm illerinde girişimciliğin artırılması temel bir amaç olarak belirtildiğinden bu illerin girişimciler açısından cazip hale getiren araçlar uygulamaya dâhil edilmelidir.

3.2. Bölgesel Vergi Teşvikleri

Vergi politikaları girişimcilik faaliyetlerinin teşvik edilmesinde önemlidir. Girişimci açısından uygun yatırım ikliminin temin edilmesinde girişimcilerin yatırım maliyetini azaltıcı ve kârlılıklarını artırıcı teşvik unsurları önemli bir rol oynayabilir. Vergi teşviki ile bir yandan girişimci için uygun yatırım ikliminin ve vergi avantajının sağlanması diğer yandan bölgesel ölçekte ekonomik getirisinin ve ulusal vergi gelirlerinin artırılması amaçlanmaktadır. Bölgesel ekonomilerin canlanması ile girişimciler tarafından tercih edilen öncelikli sektörler üzerinde yoğunlaşılması yerel kalkınma ve gelişim sürecinin önemli bir aşaması olarak görülmektedir. Bölgesel nitelikte artan girişim faaliyetlerine yönelik vergi teşviki uygulamaları vergi yükümlülüğü

açısından avantajlar sağlayabilir. Bu kapsamda kara dayalı, satışa dayalı, sermaye ve yatırıma dayalı, emeğe dayalı, ithalat/ihracata dayalı olmak üzere çeşitli teşvikler yürürlüğe dâhil edilebilmektedir (Yavan, 2011, 36).

Yıllar itibariyle yürürlüğe giren bölgesel vergi teşviklerinin kapsamının genişletildiği görülmektedir. Özellikle 2012 yılında Yeni Teşvik Sistemi olarak tanıtılan teşvik ile bölgesel kalkınmayı ve girişimciliği artırmaya yönelik önemli araçlar geliştirildiği söylenebilir.

Bölgesel gelişme politikaları çerçevesinde 29.01.2004 tarihinde çıkarılan 5084 Sayılı “*Yatırımların ve İstihdamın Teşviki ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun*” kapsamında bazı illerde çeşitli destekler aracılığıyla yatırım ve istihdam imkânlarının artırılması amaçlanmıştır. 5084 sayılı kanun, 5350, 5568 ve 5615 sayılı kanunlarla çeşitli değişikliklere uğrasa da, bu kanun temel düzenleme olarak kalmıştır. 5084 Sayılı kanun ile ilk aşamada 36 ilde başlatılan teşvik uygulaması, 2005 yılında yürürlüğe giren 5350 sayılı kanunla dahil edilen 13 ille birlikte 49 ile yaygınlaştırılmıştır. 2007 yılında 5615 sayılı Kanunla teşviktен yararlanılan il sayısı 50’ye yükselmiştir. 5084 sayılı teşvik kanunu, KÖY kapsamındaki iller, 2001 yılı kişi başına milli geliri 1.500 dolar veya daha az olan iller ile 2003 yılı SEGE değeri eksi olan illeri kapsamaktadır. Bu illerde yer alan firmalara istihdam artışı şartına bağlı olarak gelir vergisi ve SSK primi ödemelerinde indirim sağlanmış; ayrıca, enerji ve bedelsiz arazi desteği getirilmiştir (Resmi Gazete, 2006). Mevcut teşvik sistemindeki düzenlemeler, bölgesel ayrımlar dikkate alınarak ve yine bölgesel farklılıklar özelinde yapılan ölçümlerle hayata geçirilmiş ve illerin öncelik sıralamasına yönelik tespitlerle güçlendirilmiştir. Böylece yasal mevzuata ilişkin düzenlemelerin uluslararası standartlara uygunluğu da önemli ölçüde sağlanmıştır.

Türkiye’de yatırımların teşvik edilmesi açısından en önemli dönüm noktalarından birini 2009 yılında uygulamaya konulan yeni yatırım teşvik sistemi oluşturmaktadır. Yeni yatırım teşvik sistemi, 16 Temmuz 2009 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan “*Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar*” ile yürürlüğe girmiştir. Yeni teşvik sistemi ile Türkiye’de ilk defa kapsamlı bir sektörel-bölgesel teşvik sistemine geçilmiştir. Bu teşvik sistemi, bölgesel gelişmişlik farklılıklarının azaltulmasını ve sektörel kümelenmenin desteklenerek öne çıkarılması ve böylece uygun bir yatırım ortamı oluşturulmasını hedeflemektedir. Bölgesel teşvik sisteminin özellikleri şunlardır (Yavan, 2011, 96- 99):

- Türkiye, tüm illerin içinde olduğu sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksine (SEGE) göre dört bölgeye ayrılmıştır.
- Bölgelerin gelişmişlik seviyelerine göre farklılaşan teşvik yoğunlukları bulunmaktadır.
- Sektörel teşvikler ile büyük ölçekli yatırımlara yönelik teşviklerde bölgelerin potansiyelleri ve ekonomik ölçek büyüklükleri dikkate alınarak desteklenecek alanlar tayin edilmiştir.
- Bölgesel teşviklerden yararlanmak için işletmeye geçiş dönemlerini izleyen asgari 5 yıl süre ile bölgede faaliyette bulunması şartı getirilmiştir.

Türkiye’de şu an uygulanan teşvik sistemi ise 19 Haziran 2012 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan *Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karardır*. Bahsi geçen karar ile genel, bölgesel, büyük ölçekli, stratejik yatırımların ve öncelikli yatırımların teşvikine yönelik uygulamalar düzenlenmiştir. Bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılmasına yönelik altı bölge altında düzenlenen bölgesel teşvik uygulamaları kapsamında şartları sağlayan yatırımcılara Gümrük Vergisinden muafiyet, KDV teslimlerinin istisna tutulması, vergi indirimi uygulaması, sigorta primi işveren hissesi desteği, yatırım yeri tahsis etme, faiz desteği ve Gelir Vergisi stopaj desteği gibi imkânlar sunulmuştur. Bu karar ile bölgesel kalkınma amacını sağlamaya yönelik sunulan destekler doğrultusunda bölgesel desteklerden yararlanabilecek sektörler ve her bölge için asgari yatırım tutarları düzenlemesine gidilmiştir. Şartlara haiz yatırımcılar yukarıda belirtilen vergisel teşvikler ile birlikte birçok ek desteklerden de yararlanma ve yatırım maliyetlerini azaltma fırsatı elde etmektedirler. Son olarak 28.02.2019 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanan 789 sayılı Cumhurbaşkanlığı kararı ile Devlet Yardımları Hakkında Kararda değişiklik yapılarak yatırım teşvik paketinin genişletildiği ve bölgesel teşviklerden yararlanacak sektörlerin genişletildiği görülmektedir.

4. TÜRKİYE’DE BÖLGESEL GİRİŞİMCİLİĞE YÖNELİK UYGULANAN TEŞVİKLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bölgesel kalkınmada yeni bir eğilim bölgesel rekabetin artırılması ile birlikte bölgesel çekim merkezleri oluşturulmasıdır. Diğer bölgelere göre nisbeten daha düşük geliri olan bu merkezlerin kalkınmada sürükleyici bir fonksiyon üstlenecek yapıya kavuşturulması, böylece bölgeler arası farklılıkların en aza indirilmesi amaçlanmaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2014, 4). Bu amacın gerçekleştirilmesinde de yerel dinamikler ön plana çıkmıştır.

Bölgesel kalkınmanın gerçekleştirilmesinde bölgesel dinamiklerin harekete geçirilerek diğer bölgelere göre avantajlı olan sektörlerin geliştirilmesine yönelik destekler düzenlenmelidir. Ancak bu sektörlerin yalnızca devlet aracılığıyla gelişmesini sağlamak, sürdürülebilir ve realist bir yaklaşım değildir. Yeni bölgesel kalkınma politikaları çerçevesinde yerel potansiyeli harekete geçirecek ve girişimciliği artıracak eylem planları düzenlenmelidir (Paksoy ve Aydoğdu, 2010, 122). Ülkemizde de bu ihtiyaç doğrultusunda Yüksek Planlama Kurulu'nun 18 Haziran 2015 tarih ve 2015/18 sayılı kararı ile *Türkiye Girişimcilik Stratejisi ve Eylem Planı 2015- 2018* kabul edilmiş ve 1 Temmuz 2015 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bahsi geçen planın esas hedefleri arasında girişimcilerin finansmana erişimin kolaylaştırılması sıralanmıştır. Bu noktada ise gerek yerel gerekse de merkezi destek araçlarının önemi ortaya çıkmaktadır.

Bölgesel kalkınma ve bölgeler arası gelişmişlik farklılıklarının giderilmesi için yatırımcıları daha az gelişmiş bölgelere yatırım yapmalarını cazip hale getirecek teşvikler ve destekler uygulamaya geçirilmektedir. Bu anlamda da devlet eliyle yürütülen mali teşviklerin yanı sıra diğer destek unsurları da önem taşımaktadır. Özellikle bölgesel girişimciliği artırmaya yönelik diğer destek unsurları¹ son yıllarda mali teşvikler ile birlikte destekleyici bir unsur olarak önem arz etmektedir.

Genellikle Türkiye'deki girişimciler iki temel kaynaktan finansman ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar. Finansman ihtiyacının karşılanmasında özel sektör kaynaklardan biridir. Burada bankalar ve özel girişim sermayesi firmaları girişimcilere kaynak sağlayabilmektedir. Finansman kaynağının ikinci kaynağı ise kamudur. Kamu girişimcilere faaliyet desteği (girişimcilerin yapacakları faaliyetlere destek) ve sermaye desteği (kredi garantisi, kredi faiz desteği vb.) olmak üzere destekler sunulabilmektedir. Bununla birlikte farklı bakanlıklar kapsamında da girişimcilere çeşitli teşvikler (vergi, sosyal güvenlik primi vb.) de sağlanmaktadır. Doğrudan desteklerin yanı sıra İŞGEM ve TEKMER bünyesinde girişimcilere dolaylı destekler de verilmektedir (Er ve diğ., 2015, 34). Söz konusu çeşitlilik, bölge tercihlerinin teşvik başlıklarıyla orantılı dağılım göstermesini sağlamaktadır. Girişimci faydalanmak istediği

1 Türkiye'de uygulanmakta olan girişimcilik destekleri şu şekilde sıralanabilir:

- KOSGEB Yeni Girişimci Desteği
- KOSGEB AR-GE, İnovasyon ve Endüstriyel Uygulama Destek Programı
- TÜBİTAK 1512 Girişimcilik Aşamalı Destek Programı
- TEB Girişim Bankacılığı ve Girişim Evleri
- Bireysel Katılım Yatırımcısı (Melek Yatırımcı)

teşvik unsuru ölçütünde bölge tercihinde bulunacak ve yatırımın o yöne kanalize olmasını sağlayacaktır.

Türkiye’de yatırım teşviklerinin etkilerini inceleyen birçok ampirik çalışma bulunmaktadır. Ay (2005) tarafından 1980- 2003 verileri kullanılarak Türkiye’de yatırım teşviklerinin toplam sabit sermaye yatırımlarını pozitif yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Doğu Anadolu Bölgesinde uygulanan teşvikler ile istihdam arasındaki ilişkiyi inceleyen Akan ve Aslan (2008) ise teşvikli yatırımlar ile istihdam arasında doğrusal bir ilişki olduğunu ve teşvikli yatırımların bölgedeki istihdamı arttırdığını ileri sürmüştür. Erden vd., (2005) Türkiye’deki 24 ilden 1992-1999 yıllarına ait panel veri seti kullanarak yaptıkları ampirik çalışmada ise özel sektörün yatırım kararlarının belirleyicisi durumunda olan üç kamu destekleme politikasından (yatırım teşvikleri, krediler ve kamu yatırımları), kamu yatırımlarının 24 ildeki sanayi yatırımlarını olumlu yönde etkilediği, ancak yatırım teşvikleri ve kredilerin imalat sanayi yatırımlarına istatistiksel anlamda olumlu bir katkısının olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Karaçay vd. (2004) tarafından aynı veri seti ve aynı yöntemle, 12 bölge için yapılan bir başka çalışmada da, teşviklerin bölgesel düzeyde özel sektör sanayi yatırımları üzerinde olumlu veya olumsuz hiçbir etkisinin olmadığı ortaya konmuştur. Teşviklerin bölgesel büyüme üzerindeki etkisini ele alan Yavan (2011) çalışmasında, Türkiye’de illere verilen yatırım teşviklerinin bölgesel ekonomik büyüme üzerindeki etkisini coğrafi/mekansal perspektiften ampirik olarak analiz etmiştir. Türkiye’deki 81 ile ait 1995-2001 yılı verilerinden oluşan yatay kesit veri seti kullanılarak yapılan bu çalışmadan elde edilen ampirik bulgular, bir ilde teşvikle yapılan yatırımlar arttıkça, o ildeki hem GSYİH miktarının, hem de kişi başına gelirin artmakta olduğunu ortaya koymuştur. Sonuç olarak Türkiye’de uygulanan yatırım teşviklerinin bölgesel düzeyde ekonomik büyümeye katkı sağladığını ortaya koymaktadır (DİTAM, 2012, 15-16). Yatırım teşviklerinin özellikle politika aracı olarak tercih edilmesi ve bölgesel kalkınma stratejileri arasında değerlendirilmesi hem bölgesel girişimcilik faaliyetlerinin gelişimi hem de yerel düzeydeki farklılıkların giderilmesi açısından önem taşımaktadır.

Günümüzde bölgesel girişimcilik faaliyetlerinin ne derece hız kazandığını ve bölgesel kalkınma eğilimlerinin söz konusu faaliyetler üzerinde ne derece belirleyici olduğunu gözlemek mümkündür. Bölgesel üretim kapasitelerinin hayata geçirilmesine imkân sağlayan her türlü girişimcilik faaliyeti ile bölgelerarası farklılıkların en aza indirilmesi ve uluslararası düzeydeki bölgesel kalkınma hedeflerine önemli ölçüde ulaşma fırsatı elde edilebilir.

SONUÇ

Girişimciliğin istihdam, inovasyon ve ekonomik büyümeyi gerçekleştirmede itici bir güç olduğu kabul edilmektedir. Farklılık göstermekle birlikte girişimcilik potansiyeli belirli bölgelerde yüksektir. Girişimciler yatırım iklimi açısından kendilerine en uygun bölgelere yönelmektedir. Bu kapsamda ekonomik ve mali yapı üzerinde gerçekleşmesi beklenen olumlu etkilerin girişimciler açısından önemli birer motivasyon unsuru olduğu görülmektedir.

Ulusal mevzuat hükümlerinin yanı sıra uluslararası bölgesel politika araçlarının da mali teşvik uygulamaları yönüyle girişimciler açısından önem taşıdığı sonucuna ulaşılmaktadır. Ampirik literatür incelendiğinde bölgesel girişimcilik faaliyetleri ile mali teşvik uygulamaları arasında göreceli olarak ortalama getiri ve risk değerlendirme faktörlerine yer verildiği dikkat çekmektedir. Çalışmaların önemli bir kısmı vergi oranları ve politikalarının etken faktör olduğu yönündedir. Ekonomik büyüme ve gelişmeye katkı sağlayan yeni bir kamu politikası aracı olarak mali teşvikler, bölgesel girişimlerin kamu aktörleri ile etkileşimini sağlamakta ve bölgesel farklılıkların giderilmesinde önemli rol oynamaktadır.

Tüm dünyada vergi teşvikleri iyi bir politika aracı olarak görülmüştür. Teşvikler ile ülkede mevcut olan girişimcilik potansiyelinin artırılması amaçlanmaktadır. Bölgesel teşvikler aracılığıyla ülkeler geri kalmış veya ülkenin daha az gelişmiş bölgelerine istihdam olanağı sağlayacak girişimcilerin sayısını artırmayı hedeflemektedir. Yeni bir eğilim olarak kalkınmada yerel ve bölgesel kaynakların harekete geçirilmesi mevcut teşvik sistemimizde hedeflenen ve bölgesel teşvik araçları ile desteklendiği bir alandır. Bölgesel girişimciliğe yönelik sermaye piyasası destekleri, diğer kurumların destekleri gibi destekler ile finansman kaynağı imkanı sağlansa da günümüzde halen mali teşvik uygulamaları özellikle vergi teşvikleri önemli bir finansman kaynağı sunmaya devam ettiği görülmektedir.

KAYNAKÇA

Acs Z.;Astebro T.;Audretsch D. andRobinson D. T. (2016). Public Policy to Promote Entrepreneurship: A Call to Arms, *Small Business Economics*, 47, 35- 51.

Akdeve, E. and Karagöl, E. T. (2013). Geçmişten Günümüze Türkiye’de Teşvikler ve Ülke Uygulamaları, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 37, 329- 350.

Aydın, B. (2010). *Teşvik Destek Rehberi*, Diyarbakır : Karacadağ Kalkınma Ajansı

Bruce D., Liu, X. and Murray, M.N. (2015). State Tax Policy and Entrepreneurship, *National Tax Journal*, 68 (3), 803–838.

Buss, T.F. (2001). The Effect of State Tax Incentives on Economic Growth and Firm Location Decisions: An Overview of the Literature, *Economic Development Quarterly*, 90- 105.

Conroy T. and Deller, S. (2014). *Regional Growth and Development Strategies: Business Relocation, Patterns of Economic Growth and Development Policy Brief Series No. 1*.

Çokgezen, M. (2012). *Türkiye’de Devlet, Girişimcilik ve Yerel Kalkınma*, İstanbul : İstanbul Ticaret Odası Yayınları

Devlet Denetleme Kurulu (2014). *Türkiye’nin Kalkınma Ajansları Uygulamasının Değerlendirilmesi: Araştırma ve İnceleme Raporu, 2014/3*, Ankara.

Dicle Toplumsal Araştırmalar Merkezi (DİTAM) (2012). *Yerel ve Bölgesel Kalkınmada Teşvik ve Kredilerin Etkisi: Diyarbakır Örneği*, Diyarbakır : DİTAM Yayınları

Dulupçu, M.A.; Sungur O. ve Keskin, H. (2010), Bölgesel Kalkınmada Yeni Yaklaşımlar ve Türkiye’de Kalkınma Planlarına Yansımaları: Kalkınma Planlarının Yeni Teoriler Açısından Değerlendirilmesi, *6. Ulusal Coğrafya Sempozyumu bildiriler kitabı içinde (s.239-243)* Ankara : Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi (TÜCAUM)

Er, B.; Şahin, Y. E. ve Mutlu, M. (2015). Girişimciler İçin Alternatif Finansman Kaynakları: Mevcut Durum ve Analizler, *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*, 1 (1), 31- 54.

Feldman, M. P. (2014). The Character of Innovative Places: Entrepreneurial Strategy, Economic Development, and Prosperity, *Small Business Economics*, 43, 9- 20.

Glinskiene, R. and Petuskiene E. (2011). The Incentive of Entrepreneurship as The Force of Country’s Economic Development, *Economics and Management*, 16, 179- 189.

Gülmez, M. ve Yalman Noyan, İ (2010). Yatırım Teşviklerinin Bölgesel Kalkınmaya Etkileri: Sivas İli Örneği, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 24(2), 235- 257.

Gries, T. and Naudé, W. (2009). Entrepreneurship and Regional Economic

Growth: Towards a General Theory of Start-ups, *Innovation: The European Journal of Social Science Research*, 22 (3) , 309-328.

Kalkınma Bakanlığı (2014). *Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi 2014-2023*, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü

Kim, Y. ; Kim, W. and Yang, T. (2010). The Effect of Public Policy on Entrepreneurial Activity: Evidence from OECD Countries, *International Council for Small Business*, The 55th ICSB World Conference.

Kotey, B. (2006). Entrepreneurship and Regional Development: A Theoretical Framework, *Small Enterprise Research*, 14 (2), 20- 45.

Paksoy, S. ve Aydoğdu, M.H. (2010). Bölgesel Kalkınmada Girişimciliğin Geliştirilmesi: GAP-GİDEM Örnekleri, *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi 5 (1)*, 113- 134.

Pektaş, E. (2014). Bölgesel Kalkınma Özelinde Girişimciliğin Ekonomik Kalkınma Sürecindeki Rolü, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 2, Sayı: 7, Aralık 2014, ss. 472-486.

Schuetzei, H. J. ve Bruce, D. (2004). Tax Policy and Entrepreneurship, *Conference on Self- Employment*, Stockholm Sweden.

Türk Dil Kurumu (2019). *Büyük Türkçe Sözlük*, www.tdk.gov.tr (10.03.2019).

Yavan, N. (2011), *Teşviklerin Sektörel ve Bölgesel Analizi Türkiye Örneği*, Ankara : Maliye Hesap Uzmanları Vakfı Yayınları

Yüksek Planlama Kurulu (2015). *Türkiye Girişimcilik Stratejisi ve Eylem Planı 2015- 2018 (GİSEP)*.